

Şâfiî ulemâsının önde gelenlerinden Burhâneddin İbrâhîm b. Hasan el-Kûrânî eş-Şehrezûrî'nin Musannif'ten rivayette bulunduğunu naklediyorsa da (*Hulâsatü'l-eşer*, I, 110) bu zat 1025'te (1616) doğduğuna göre Musannif'ten rivayeti oğlu veya bir başkası vasıtasıyla olmalıdır. Musannif, İran'ın Kürdistan bölgesindeki Merivan kasabasına bağlı Çûr köyünde vefat etti.

Kaynaklarda Musannif'in yalnız Şâfiî tabakatına dair eserleriyle Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfî'nin *el-Muḥarrer*'ine yazdığı üç ciltlik bir şerhten, Farsça kaleme aldığı *Sirâcü'l-târîk ve Riyâzü'l-hulûd* adlı iki kitabından söz edilmekte, Kâtib Çelebi *el-Muḥarrer*'e yazdığı şerhin adının *el-Vuzûh* olduğunu belirtmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1613). *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* (*Tabakâtü'l-Muḥannif*), İmam Şâfiî'den müellifin yaşadığı X. (XVI.) yüzyıla kadar gelen tanınmış Şâfiî fukahâsının hayatına dairdir. Yüzyıllara ayrılarak düzenlenen eserde âlimler vefat tarihine göre sıralanmıştır. 200 civarında biyografi ihtiva eden ve bazı âlimler hakkında bir-iki satırlık bilgiyle yetinilen bu muhtasar eser, daha önceki Şâfiî tabakat kitaplarına dayanması sebebiyle orijinal bir özellik taşımamaktadır. Kitabın Bağdat'ta el-Methafü'l-İrâkî'de (nr. 8676), Şam'da Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (nr. 6164) ve İstanbul'da Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde (nr. 3159, vr. 113^b-145^b) birer yazma nüshası tesbit edilmiştir. Ebû İshak eş-Şirâzî'nin *Tabakâtü'l-fukahâ*'sının arkasında basılan eseri (Bağdad 1356) daha sonra Âdil Nüveyhiz, bu çok hatalı baskı ile yerini belirtmediği bir yazma nüshasının filmini karşılaştırıp diğer kaynaklardan faydalan-

mak suretiyle yeniden neşretmiştir (Beyrut 1971, 1979, 1402/1982).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Bekir b. Hidâyetullah el-Hüseynî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1402/1982, neşreden giriş, s. 6-8; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1613; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eşer*, I, 110; *Osmanlı Müellifleri*, I, 229; Hâlid er-Reyyân, *Fihri'su maḥ-tûâtü Dâri'l-kütübî'z-Zâhiriyye: et-Târîḥ ve mül-hakâtüh*, Dimaşk 1393/1973, s. 340-341; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 71; Abdülkerîm-i Müderis, *Dânişmendân-ı Kürd der Hıdmet-i 'İlm u Dîn* (trc. Ahmed Havârî Neseb), Tahran 1369 hş., s. 16-17, 233; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Beyrut 1414/1994, I, 447; Üsâme Nâsir en-Nakşibendî, "Maḥtûâtü'l-Hizâneti'l-Âlûsiyye fî Mekketi'l-Methafî'l-İrâkî", *el-Mevrid*, IV/1, Bağdad 1395/1975, s. 204; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 691.



AHMET ÖZEL

MUSANNİFEK

(مصنفك)

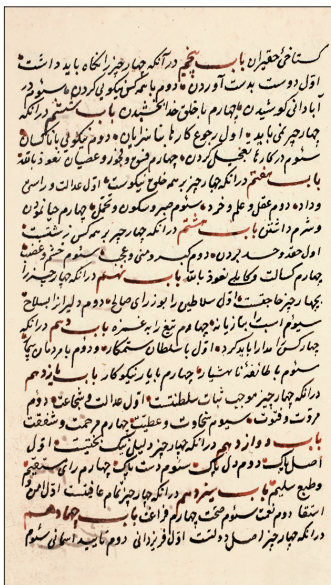
Alâüddin Ali b. Muhammed b. Mes'ûd el-Bistâmî eş-Şahrûdî (ö. 875/1470)

Osmanlı âlimi.

803'te (1400-1401) Horasan'a bağlı Bistâm kasabası yakınlarındaki Şahrûd köyünde doğdu. Fahreddin er-Râzî'nin soyundandır. Genç yaşta eser telif etmeye başladığı için Musannifek (küçük yazar) lakabıyla tanındı. 812 (1409-10) yılında öğrenim görmek için kardeşiyle birlikte gittiği Herat'ta Teftâzânî'nin öğrencisi Celâled-din Yûsuf el-Evbehî'den ve Kutbuddin Ahmed b. Muhammed el-Herevî'den ders aldı. Abdülazîz b. Ahmed el-Ebherî'den Şâfiî fıkıhı, Fasîhuddin Muhammed b. Muham-

med'den Hanefî fıkıhı okudu. Bu arada tasavvufa ilgi duyarak Zeynüddin el-Hâfî'nin halifelerinden birinden biat aldı. 842'de (1438) Anadolu'ya geçerek Konya'da müderrislik yaptı. Buradaki öğrencileri arasında Karamânî Mehmed Paşa da vardır. Daha sonra Bursa'daki Sultâniye Medresesi'nde hocalık yaptı ve Fâtih Sultan Mehmed'in sadrazamı Mahmud Paşa'nın daveti üzerine İstanbul'a gitti. Padişahın takdirini kazanarak kendisine 80 akçe yevmiye verildi. Fâtih Sultan Mehmed'in 867 (1463) yılındaki Bosna seferine katıldı. Padişahın talebiyle, Sadrazam Mahmud Paşa tarafından Bosna kralına verilen kapitülasyonun ilgasına dair bir fetvası bulunduğu nakledilir. Eserlerini Sahn-ı Semân medreselerine vakfeden Musannifek İstanbul'da vefat etti ve Eyüp Kabristanı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *Tuḥfetü's-selâtin* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1663/5). 2. *Tuḥfe-i Maḥmûdiyye* (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 1342). Farsça yazılan kitap Sadrazam Mahmud Paşa'ya ithaf edilmiştir. Eser, Şâbanzâde Mehmed Efendi tarafından *Tercüme-i Tuḥfe-i Maḥmûd Muhteşem* adıyla Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 1285/1868). 3. *el-Hudûd ve'l-aḥkâm*. Müellifin hayatının sonlarına doğru telif ettiği eser, Hanefî fıkıh kitaplarının sistematigi dikkate alınarak fıkıh bablarına göre düzenlenmiştir. Fıkıh terimleri sözlüğü tarzında yazılmakla birlikte zaman zaman konuyla ilgili fıkıh hükümler de zikredilmiştir (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd – Ali Maḥmûd Muavvaz, Beyrut 1411/1991). 4. *eş-Şifâ' fî tefsîri kelâmi'llâhi'l-münzel mine's-se-mâ'*. *Mülteka'l-bahreyn* (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 636) ve Fâtih Sultan Mehmed adına telif edildiğinden *el-Muḥammediyye* (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 54; Ayasofya, nr. 285) olarak da bilinir. Kâtib Çelebi, kitabı *el-Muḥammediyye* ve *Mülteka'l-bahreyn* şeklinde iki farklı eser diye kaydeder (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1618, 1816). Tefsirin kütüphanelerde mevcut nüshalarının önemli kısmı Mürselât-Nâs arasındaki sûrelerin, bir kısmı da sadece Fâtîha sûresinin tefsirini içermektedir. Ağırıklı olarak Farsça ve kısmen Arapça telif edilen eser, dirâyet metodu-na göre kaleme alınmış olmakla birlikte zaman zaman rivayet metoduna başvurulduğu da görülmektedir. 5. *Hallü'r-ru-mûz fî keşfi'l-künûd* (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 2611; Şehid Ali Paşa, nr. 1169). Tasavvufa dairdir. 6. *et-Tahrîr Şerḥu Kibtâbi'l-Pezdevî fî uşûli'l-fıkḥ* (Süleyma-



Musannifek'in *Tuḥfetü's-selâtin* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1663/5)

MUSANNİFEK

niye Ktp., Fâtih, nr. 1324). **7. Şerhu'l-Hidâye** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 637). Merginânî'ye ait eserin şerhidir. Kitapta Şemsüleimne es-Serahsî, Debûsî, Pezdevî ve Hâfızuddin en-Nesefî gibi âlimlerin çalışmalarıyla kendisinin *et-Tahrîr* isimli eserine sıkça müracaat edilmiştir. **8. Şerhu's-Şemsiyye**. Ali b. Ömer el-Kâtibî'ye ait eserin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1792; Esad Efendi, nr. 1956). **9. Şerhu'l-Meşâbih**. Ferrâ el-Begavî'nin *Meşâbihu's-sünne* adlı kitabının şerhidir (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 966). **10. Şerhu'l-Emâlî**. Ali b. Osman el-Üşî'nin *Mâtüridiyye* akaidine dair manzum risâlesinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 336). **11. Şerhu'l-Âlâka**. Mahmûd el-Antâkî'ye ait eserin şerhidir (İstanbul 1274). **12. Şerhu'l-Kaşide-ti'l-'ayniyye**. İbn Sînâ'nın *el-Kaşidetü'l-'ayniyyetü'r-rûhiyye fi'n-nefs* adlı risâlesinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Kasideciâde Süleyman Sırrı Efendi, nr. 697). **13. Şerhu'l-Vikâye**. Burhânüşşerîa'nın *Vikâyetü'r-rivâye* adlı kitabının şerhidir (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 228, 229). **14. Şerhu'l-Lübâb fi'n-naḥv**. Muhammed b. Muhammed el-İsferâyî'nin *el-Lübâb fi'n-naḥv* isimli eserinin şerhidir (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1494). **15. Şerhu'l-Mişbâh**. Mutarrizî'nin *el-Mişbâh fi'n-naḥv* adlı kitabının şerhidir (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 5032). **16. el-Kevâkibü'd-dürriyye şerhu Kaşidetü'l-bürde** (Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 712). **17. er-Reşâd fi şerhi İrşâdi'l-hâdî**. Teftâzânî'ye ait eserin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 417; Pertev Paşa, nr. 542). Bu eserle ilgili olarak Halil Özcan tarafından doktora çalışması yapılmıştır (2003, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). **18. Hâşiyetü't-Telviḥ** (Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 1951). Tamamlanmamıştır. **19. Hâşiyetü 'ale'l-Muṭavvel** (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 528; Şehid Ali Paşa, nr. 2187). **20. Hâşiyetü 'alâ şerhi'l-Miftâḥ li's-Seyyid** (Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhîm Paşa, nr. 1012; Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 867). Seyyid Şerîf el-Cürçânî'nin *el-Mişbâh* adlı *Miftâhu'l-'ulûm* şerhinin hâşiyesidir. **21. Hâşiyetü 'alâ şerhi 'Aḳâ'idü'n-Nesefiyye** (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 3076). **22. Hâşiyetü 'alâ şerhi Metâli'i'l-envâr** (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 2611). Sirâceddin el-Urmevî'nin *Metâli'u'l-envâr*'ına Mahmûd b. Abdurrahman el-İsfahânî tarafından yazılmış şerhin hâşiyesidir. **23. Hâşiyetü 'ale'l-Keşşâf** (Süleymaniye Ktp.,

Lâleli, nr. 326). **24. Muḥtaşarü'l-Muntaẓam ve mültekatü'l-mültezem**. İbnü'l-Cevzî'nin *el-Muntaẓam* isimli kitabının ihtisarıdır (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 447). Musannifek'in bunların dışında Necmeddin en-Nesefî'nin hilâf ilmine dair *el-Manzûmetü'n-Nesefiyye* adlı eserini şerhettiği belirtilmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1868). Bazı kütüphaneye kayıtlarında Musannifek'e nisbet edilen *İştilâhât-ı fuḳâhâ* isimli kitabın (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 313/3) ona ait olmadığı tesbit edilmiştir (Cici, s. 173).

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 162-167; a.mlf., *Miftâhu's-sa'âde*, I, 187-189; Mecdî, *Şekâik Ter-cümesi*, s. 184-187; *Keşfü'z-zunûn*, I, 67-68, 113; II, 1145, 1332, 1341, 1480, 1618, 1816, 1868; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 319-321; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, I, 497; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 192-194; Brockelmann, *GAL*, II, 234; *Suppl.*, II, 329; *Hediyetü'l-'ârifin*, I, 735; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, Ankara 1960, II, 420-422; Ziya Demir, *Osmanlı Müfessirleri ve Tefsir Çalışmaları -Kuruluştan X/XVI. Asrın Sonuna Kadar-* (doktora tezi, 1994), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 117-123; Hüseyin Yazıcı, "Alâeddin Ali b. Mahmûd el-Bistâmî", *Yeni Türk İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, örnek fasikül, s. 49-50; Recep Cici, *Osmanlı Dönemi İslâm Hukuku Çalışmaları*, Bursa 2001, s. 171-184; "Bistâmî", *İA*, II, 650; J. T. P. de Bruijn, "Muḥannifak", *EP* (İng.), VII, 663.  M. KÂMİL YAŞAROĞLU

MUSARRA'

(bk. TASRÎ').

MUSARRÂT

(المصّرّة)

Alıcıyı aldatmak amacıyla satışa çıkarılmadan önce bir müddet sütü sağılmamış hayvan.

Sözlükte "biriktirmek, toplamak, tutmak" anlamındaki **sary** (bazı dilcilere göre "bağlamak" anlamındaki **sarr**) kökünden türetilen **musarrât**, sütü bol gözüksün diye satımdan önce birkaç gün sağılmamış süt hayvanını ifade eder. Bu şekilde sütün hayvanın memesinde biriktirmesine **tasriye** denir. Aynı mânada olmak üzere **muhaffele** ve **tahfil** kelimeleri de kullanılır. Musarrât hadisi diye bilinen bir hadiste tasriye yasaklanmış ve böyle bir hayvanı satın alan kimsenin sütü sağıp aldatıldığının farkına vardığında isterse hayvanı tutabileceği, isterse bir ölçek (sâ' = 2175 gr.) hurma ile birlikte satıcıya iade edebileceği belirtilmiştir (Buhârî, "Büyû", 64; Müslim, "Büyû", 11). Fıkıh kitapların-

da alışverişte ayıp muhayyerliği, usûl-i fıkıh kitaplarında ise haber-i vâhidin kıyasa yahut usule aykırılığı gerekçesiyle terkedilmesi konuları tartışılırken bu hadise sık sık atıfta bulunulur.

Sahih kabul ettikleri halde musarrât hadisiyle amel etmemeleri sebebiyle Hanefî fakihlerine yöneltilen eleştiriler ve bunlara verilen cevaplar fıkıh literatüründe geniş bir yer tutmuştur. Gerek küllî fıkıh kaide-leri gerekse usûl-i fıkıh bakımından önemli açıklamalar içeren bu tartışmalarda Hanefî âlimlerinin temel gerekçeleri, haber-i vâhid tarzında rivayet edilen, yani zan düzeyinde bilgi sağlayan musarrât hadisinin içeriğinin bir şeyin gelirinin tazmin sorumluluğuna bağlı olması ilkesine ve tazminin varsa misli, yoksa kıymeti (nakdî değeri) ödenerek yapılması kuralına, dolayısıyla Kitap ve Sünnet'ten çıkarılan ilkelere (usul, kıyas, kıyâsü'l-usûl) aykırı bulunması şeklinde özetlenebilir (bu ve başka gerekçeler, eleştirileri ve cevapları için bk. Nevevî, XII, 20-28; İbn Kayyim el-Cevziyye, II, 19-21, 311).

Serahsî musarrât hadisinin Kitap, Sünnet ve usule birçok açıdan muhalif olduğunu kaydettikten sonra Hz. Peygamber'in bir ölçek hurma verilmesini emretmesinin belli bir olayla ilgili olabileceğini ileri sürer. Buna göre muhtemelen yapılan fâsid bir alım satımda, malın semereleriyle birlikte iadesi gerekirken müşterinin sütü kullanmış olması sebebiyle Resûl-i Ekrem taraflar arasında sulh yoluyla bir değer belirlemiş, râvi ise bunu genel ve bağlayıcı bir hüküm gibi algılamıştır (*el-Mebsût*, XIII, 40). Hanefîler'in bu hadisi red gerekçeleri arasında gösterilen, bir riva-yetin kıyasa tercih edilebilmesi için râvisinin (Ebû Hüreyre) fakih olması şartını taşımadığı şeklinde İsbâ b. Ebân'a nisbet edilen görüş ise kendileri arasında da tartışmalıdır (Cessâs, III, 130; Kureşî, IV, 538-539; krş. Serahsî, XIII, 40). Öte yandan Hanefîler hadisi tamamen terketmiş olmayıp alım satımdaki şart muhayyerliğinin meşruiyetini buna dayandırmışlardır (a.g.e., XIII, 38; Kâsânî, VII, 308). Kureşî musarrât konusunda müstakil bir eser kaleme aldığını söylemektedir (*el-Cevâhirü'l-muḍiyye*, IV, 541).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Büyû", 44, 64, 65, "Şurût", 11; Müslim, "Büyû", 11, 12, 23, 26, 28, 43-46; Ebû Dâvûd, "Büyû", 46, 71; Şâfiî, *er-Risâle* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire 1399/1979, s. 556-558; a.mlf., *İhtilâfü'l-hadîs* (Müzenî'nin *el-Muḥtaşar*'ının sonunda *el-Üm* ile birlikte), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 554-556; Sahnûn, *el-Müdevvene*, IV, 286-289; Müzenî, *el-Muḥtaşar* (Şâfiî, *el-Üm* ile birlikte), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s.